

Oscar Montelius minnesvård

Jag har ombetts att säga något om Oscar Montelius minnesvård med anledning av att det i år är 100 år sedan han avled, närmare bestämt den 4 november 1921. Ordet "minnesvård" kan förstås mycket konkret, såsom det gravmonument vi här står invid, men också mer abstrakt som hur minnet av någon vårdas. Jag tänkte säga någonting kort om båda betydelserna.

Oscar Montelius är vår internationellt mest kända arkeolog. Hans vittomfattande gärning och hans person har behandlats i flera skrifter. Den första korta biografien skrevs av Hanna Rydh och kom ut redan 1937 och hade titeln *Oscar Montelius: en vägröjdare genom årtusenden*. Den mest utförliga biografien är Evert Baudous *Oscar Montelius: om tidens återkomst och kulturens vandringar* som kom ut 2012. I den senare finns för övrigt ett särskilt kapitel om "Oscar Montelius och Svenska Fornminnesföreningen".

Montelius vetenskapligt mest betydelsefulla insats är formulerandet av den typologiska metoden. Den hänger samman med en av 1800-talets stora upptäckter – upptäckten av att vi har en förhistoria. Ordet "förhistoria" kan te sig märkligt: "historien före historien" Vad är det för något?

Bakgrunden är insikten om att människan har en historia som är äldre än de skriftliga källorna. I början av 1800-talet föreställde man sig fortfarande att människans samlade historia var knappt 6000 år och att de äldsta skedena gick att tidsbestämma med hjälp av Bibelns uppräknings av tidigare släktled. Men arkeologiska upptäckter under 1800-talet raserade denna uppfattning och då uppstod en helt avgörande fråga: Hur datera föremål som är förhistoriska, det vill säga äldre än de skriftliga källorna?

Oscar Montelius lyckades besvara frågan genom att formulera den typologiska metoden. Metoden innebär att föremål ordnas i serier efter deras grad av likhet och ju närmare föremålen ligger varandra i serien, desto närmare antas de även ligga i tid. Genom att gradvis arbeta sig bakåt från historiskt daterbara föremål blev det möjligt att skapa kronologier som sträckte sig tusentals år tillbaka i tiden.

En annan minnesvärd del av Montelius livsgärning är det som vi idag skulle kalla hans populärvetenskapliga gärning. Han skrev ett stort antal artiklar och höll mängder med föredrag som riktade sig till den intresserade allmänheten. Det är också i detta sammanhang man kan förstå hans mångåriga engagemang i Svenska Fornminnesföreningen. Han var föreningens sekreterare i 34 år och

dess ordförande i 13 år. Under denna tid höll han enligt uppgift inte mindre än 75 föredrag och visningar för föreningens medlemmar.

Så något om den konkreta minnesvård som vi så står invid. Den invigdes den 4 november 1931, alltså på dagen 10 år efter Oscar Montelius bortgång. Även hans hustru Agda, som avled ett år tidigare, är begravd här. Hon var en mycket kompetent person som är värd att uppmärksamma i sin egen rätt; hon var bland annat aktiv i kampen för kvinnlig rösträtt och i många år ordförande för Fredrika Bremerförbundet. I just det här sammanhanget kan särskilt nämnas att hon med sina avteckningar av museiföremål gjorde en avgörande viktig insats för Oscar Montelius vetenskapliga gärning.

Bergsformationen som minnesvården ligger vid kanten av kallas *Lindhagens kulle* efter stadsplaneraren Albert Lindhagen som var en av de första som gravlades här 1891. Byggandet av mausoléeer fick en renässans vid början av 1900-talet och här ligger ett antal storslagna gravmonument. August Strindberg, som själv ligger begravd på en annan del av kyrkogården, benämnde området här "Fåfängans kulle".

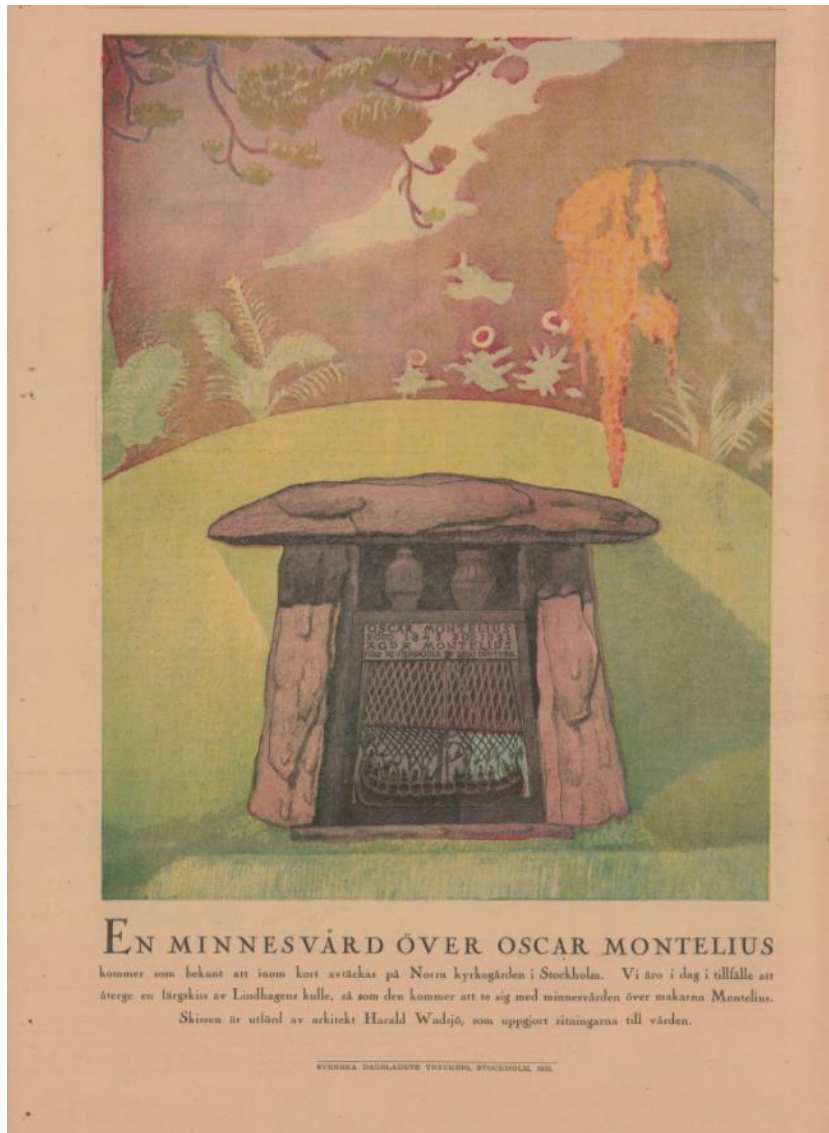
Paret Montelius gravmonument är ritat av arkitekten Harald Wadsjö och är utfört av bildhuggaren Victor Palmér. Som ni ser efterliknar monumentet en dös i vars ingång det står en del av en gotländsk bildsten i brons med ett skeppsmotiv. Bildstenens överkant har en hylla på vilken det står två urnor vars förebilder är hämtade från Skåne respektive Halland. De ska rimligen förstås som symbol för de två gravlagda vars urnor återfinns inne i dosen.

Förslaget om en insamling till en minnesvård i form av en forngrav framfördes redan veckan efter Montelius bortgång. Insamlingen genomfördes av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien samt Föreningen för välgörenhetens ordnande. Tio år senare, den 4 november 1931, kl. halv fem på eftermiddagen var det dags för avtäckning. Den skedde i närvaro av kronprins Gustaf Adolf och ett stort antal andra dignitärer. Minnesvården var den gången, liksom idag, prydd med marschaller. Invigningstalet hölls av riksantikvarien Sigurd Curman och han framhöll bland annat att:

"...kunskapen om vårt eget folks utvecklingshistoria sträckte sig över knappt nio århundraden, då Oscar Montelius började sin bana. Medan vi nu överblicka lika många årtusenden och mer än så. Detta är till stor del Montelius förtjänst."

Talet följdes av kransnedläggning och senare på kvällen höll Svenska Fornminnesföreningen en minneshögtid där kronprinsen och andra dignitärer

fortsatt närvarade. Med detta sagt lämnar jag över ordet till Tina Rodhe, föreningens nuvarande ordförande.

Skiss av minnesvården publicerad i *Svenska Dagbladet* 3 maj 1931.